

Literatura

Část I

3. fáze Národního obrození

- 1830 - 1848
- převládá romantismus; čeština ustálena, i odborná a národní literatura
- ve 30. letech umí 90 % obyvatelstva číst a psát, myšlenky NO se rozšířily všude
- 1830 povstání Poláků, pomoc i z Česka – starší stojí za slovanským Ruskem, mladší nesouhlasí s absolutistickým carem
- rozvíjení společenského života, hrdost na české hrady, přírodu
- kancléř Metternich, „Metternichův absolutismus“ → Češi nechtějí vybočovat a provokovat, obrozenci tvoří kulturu a o politiku či práva se nezabývají
- biedermeier – životní styl měšťanstva, které se nebouří, pohodlně žije, organizují spol. akce
- žánry
  - povídky, kalendářové povídky, básnické povídky, novely, balady
  - dramatické báchorky – divadelní hra se soudobým dějem, nadpřirozeno, hudba / zpěvy, polepšení hl. hrdiny
  - obrazy = až publicisticky popisují dění a krajinu třeba na venkově
- český romantismus jiný než světový (až na Máchu) — oživování ÚLS, české kultury celkově, vymaňování se němčině, německé kultuře

1 Josef Kajetán Tyl

- vzor Klicpera – divadlo, 1848 členem říšského sněmu
- činnost žurnalistická – časopis Květy (výchovná funkce, hodně lidí se tímto naučilo číst)
- činnost literární – povídky
  - vlastenecké ze současnosti – **Poslední Čech** (Borovský kritizuje jako příliš vlastenecké), **Roze-rvanec** (obraz K. H. Máchy)
  - historické – Dekret Kutnohorský
- činnost dramatická: **Kajetánské divadlo**, Stavovské divadlo
  - soudobé hry – **Fidlovačka**, aneb žádný hněv a žádná rvačka (jako Romeo a Julie, ale končí dobře) – píseň Kde domov můj? (státní hymna, hudba František Škroup), **Paličova dcera** (zapálí chalupu, Rozárka vezme vinu na sebe)
  - historické hry – aktualizované = snažil se poukázat na soudobý problém; **Kutnohorští kováři** (stěžují si na nízké mzdy – zatčení – poprava, 1 uteče a informuje krále, pozdě); **Jan Hus** (Hus s myšlenkami 1848)
  - dramatické báchorky – **Strakonický dudák** (chce si vzít Dorotku, vydělává hrou na dudy, válka – cizina, poražen, Dorotka ho jde hledat; má možnost velkého bohatství a zapomene, proč se vlastně vydal do ciziny)

2 Karel Hynek Mácha

- 1810 – 1836
- v tomto období u nás jediný romantik, neorientuje se na tradice nebo lidové vlastenectví
- narozen v Praze v chudé rodině, zemřel v Litoměřicích, na gymnáziu žák Jungmanna
- poté VŠ v Praze (práva), do advokátní kanceláře v Litoměřicích; v divadle J. K. Tyla
- miloval české hrady a zříceniny
- milenka Marinka Štichová, po smrti tragická tvorba
- druhá milenka Eleonora Šomková, zakazuje jí hrát v divadle, žárlí; otěhotní, syn Ludvík
- pomáhal hasit požár, napil se infikované vody, zemřel na dehydrataci kvůli průjmu
- pohřeb v den, kdy měl mít svatbu. pomník na Vyšehradě
- poezie – první básně v němčině, později česky, **Máj** (jediná kniha, který vyšla za jeho života, špatně přijat jako málo vlastenecký, později však přehodnocena jako přelomová)
- próza – bývá epická, ale propojena s lyrickými prvky; lyrizovaná próza **Obrazy ze života mého** (2 části: večer na Bezdězu, Marinka – příběh o lásce k dívce, ideál krásy, vykoná pout' do Krkonoš, při návratu je Marinka mrtvá kvůli nemoci); básnická próza **Pout' krkonošská** (až horror, na vrcholu Sněžky je chrám s mrtvými mnichy, kteří vstávají 1 za rok, ale nemohou vyjít z kláštera); povídka **Cikáni** (částečně připomíná Máj, postava z okraje spol., starý a mladý cikán mají milenky, jsou opuštěni, cikán trestá toho, co je svedl, je to však otec mladého cikána, starý cikán je za jeho vraždu popraven); pokus o román **Kat** (jednotlivé díly podle hradů, jen 1. díl místo 4, propojeno s historickou tematikou, děj za Václava IV., kat je levobočkem posledního Přemyslovce, inteligentní, Milada ho miluje, ale musel popravít jejího otce, poté umírá i Milada)

3 Karel Jaromír Erben

- 1811 – 1870
- hudební talent, učil hudbu, r. 1850 sekretář a archivář Národního muzea, poté archivář města Prahy – dostal se k RKZ, ÚLS
- inspiruje se a sbírá ÚLS – balady, povídky, říkadla, písně, zapisuje je
- myšlenky Herdera – v ÚLS je národní duch, na základě toho psal autorské pohádky – např. **Tři zlaté vlasy děda Vševěda** a **Dlouhý, Široký a Bystrozraký** – zlidověly
- sbírka básní **Kytice**
  - oblíbená již ve své době
  - inspirace lidovou epikou – prvky báje, pověsti, pohádky, proroctví, legendy
  - vyzdvihuje tradiční křesťanské hodnoty (čestnost, morálku), ale čerpá z pohanských bájí a pověr (vodník, polednice)
  - silný motiv mateřství, mateřské lásky
  - až hororové motivy
  - inspirace dodnes

Část II

4. fáze Národního obrození

- 1850 – 1860
- literatura více propojená se životem
- převládá realismus, stále ale výrazný vliv romantismu
- Božena Němcová, Karel Havlíček Borovský
- období „Bachova absolutismu“

4 Božena Němcová

- její narození je záhada, možná dcerou šlechtičny, rodné jméno Barbora Panklová
- východní Čechy (Ratibořice), prostředí Babičky, vyrůstala tam
- průkopnice ženské prózy českého jazyka
- v 17 provdána za Josefa Němce (úředník, o dost starší, sňatek z rozumu), ten ji přivedl do vlasteneckých kruhů
- propojuje realismus a romantismus, romantické postavy, v duchu českého romantismu konec, idyla (pod vlivem ÚLS), realismus – soc. vrstvy, venkov
- píše **obrazy** – propojení dokumentaristiky s příběhy a situacemi ze života lidí, hodně reportážních prvků, důrazná pojmenování
- **Divá Bára** (povídka) – venkovská dívka, neustále u přírody, nevěří pověrám, vše si vyzkouší, je jiná než ostatní děti, nemá moc kamarádů, jen Elišku
- **Pan učitel** (povídka) – částečně autobiografický hold jejímu učiteli, dovedl ji ke knihám
- **Karla** (povídka) – Markyta se stane chudou vdovou, má syna, mnoho problémů; měla strach, že syna Karla odvedou na vojnu, vychovávalo ho jeho děvče Karla
- **Babička** (obsáhlá povídka) – Ratibořické údolí na Náchodsku v 30. letech 19. st., Staré bělidlo; začala psát, když jí zemřel syn – vzpomínky na dětství; ne vše je pravda, realistické v rozvrstvení společnosti, mnoho postav má jen dobré rysy, babička – Magdaléna Novotná, Proškoví – Panklovi, babička – vlastenkyně, výchovná fce, vlastenecké příhody, idealizovaná; děti Barunka (BN, nejučenější, naslouchá), Vilém, Jan, Adélka; pak Viktorka (čistě romantická postava z okraje společnosti, zamiluje se do vojáka, jde s ním do světa, vrátí se zblázněná, žije v jeskyni, porodí dítě, hodí ho do splavu); panské postavy – sluhové negativní, kněžna pozitivní, oblíbí si babičku; příběh končí úmrtím babičky, chudé postavy mají dobré vlastnosti (až na maminku, která se chová panský); kompozice = jako jeden cyklus roku, ve skutečnosti uběhne 12 let + vložený epizodní příběh o Viktorce

5 Karel Havlíček Borovský

- 1821 – 1856
- narodil se v Borové u Německého (dnes Havlíčkova) brodu, příjmení Havlíček, Borovský přídomek

- kritik, např. Tyla (povídka Poslední Čech), básník, hodně satirický, taky překládal
- v jeho rodině se mluvilo německy, studoval ne německém gymnáziu, ale čeština se mu líbila, takže používala češtinu častěji než němčinu
- určitou dobu působil jako vychovatel v Moskvě, toto inspirace pro dílo Obrazy z Rus, kde je velice kritický k podmínkám carského Ruska
- napsal zejména tři velké satirické skladby, které zůstaly částečně nedokončené
  - Král Lávra – vychází ze staré pohádky, báje o irském králi s oslíma ušima, stejný motiv už se objevuje v řeckých pověstech o králi Midasovi – říká se, že existuje dobrý, hodný král, ale má jeden zvláštnost – jednou za rok se nechává stříhat a svého kadeřníka nechá vždy popravit, jednou měl jít stříhat syn nějaké chudé vdovy, ona šla prosit krále, aby jejího syna nezabíjel, on ho tedy ušetřil, ale musel mu slíbit, že po stříhání o tom nikomu nebude povídat, on to nevydržel a svěřil se vrbě, někdy později nějaký muzikant si z té vrby udělal kolíček do basy a ta basa začala hrát o tom, co jí kadeřník svěřil, že král má oslí uši, které schovává pod dlouhými vlasy a korunou, ale že se jednou za rok nechává stříhat a proto nechává popravovat ty kadeřníky, aby to nikomu nevyzradili – kritika cenzury, absolutismu a lidí, co si to nechají líbit
  - Křest svatého Vladimíra – vychází z Nestorova letopisu z 12. st., ten pojednával o přijetí křesťanství na Kyjevské Rusi, dílo je vtipné a velmi satirické, ale nedokončené, jde o pohanského boha Peruna a o tom, jak odmítl požadavek vládce a ten ho tedy nechal popravit, Kyjevská Rus se ocitne bez boha a vyhlásí konkurz na boha kam přicházejí různí bohové se o tuto pozici ucházet, vyhrává bůh křesťanů
  - Tyrolské elegie – zachycuje okamžik svého zatčení (pro své názory, vyjadřování nesouhlasu s cenzurou, s národnostním útlakem zatčen a deportován) a o tom co se odehrávalo cestou do Brixenu – po zatčení měl asi jen dvě hodiny se sbalit, rozloučit se s dcerou, zajímavá událost, že koně se splášily, všichni kromě Havlíčka vyskočili, on koně zastavil a potom počkal až potlučení policisté a kočí doběhnou a pokračují v cestě – snaží se poukázat asi i na neschopnost policie v Rakousku
- dále také psal celý život epigramy (lyrický útvar zachycující různé situace lidského života s výraznou satirou, kritika nešvaru ve společnosti, s výraznou pointou), uspořádal je do několika souborů v pěti oddílech: církvi, králi, vlasti, múzám, světu

Část III

Realismus ve světové literatuře

- 2. pol. 19. st.
- zachycuje věrně skutečnost, jde o skutečné zachycení prostředí postav, zachycení něčeho, co by se mohlo opravdu stát
- autoři hodně zkoumali příběhy které se opravdu staly, na základě toho vymýšleli příběhy vlastní, autoři nejdříve spoustu času studovali prostředí, ta místa o kterých chtějí psát, dobře promýšleli svět okolo postav a dopodrobna promýšleli jednotlivé postavy, tak aby to všechno bylo reálné, a to včetně např. zachycení jazyku postav uměrně jejím soc. postavení – dialekty, argot, apod.
- vyprávěč většinou nad příběhem a jazyk vyprávěče bývá spisovný
- postavy bývají typizované, objevuje se typizace postav – postava je typickým představitelem své dané soc. vrstvy, svého prostředí

- ale nechceme mít dvě stejné postavy, postavy mají samozřejmě i nějakou individuální složku, i přesto bývají typizované
- autoři se nevyhýbají (až je vyhledávají) prostředím, která nejsou příjemná – o prostituci, o soc. slabých vrstvách, ale i o korupci, apod.
- svými díly často vyzdvihují různé společenské problémy a otevřeně kritizují jejich viníka, ať je jakýkoliv – kritický realismus
- odnoží realismu je i naturalismus – vyhrocený realismus, který říká, že podstata jednotlivce je víceméně dána a je neměnná, člověka tedy ovlivňují jen dědičnost a výchova, resp. vliv prostředí, úplně tedy pomíjejí, že by lidská vůle mohla být natolik silná, aby toto dokázala změnit (dnes, když se řekne, že je něco naturalistické tak je to přehnaně detailní a tyto detaily jsou až nechutné)

6 Anglie

AAAAAAA Dickens

7 Francie

AAAAAAA Balzac a Flaubert, Zola

7.1 Émile Zola

- soubor románů Rougor-Macqartové – nestihl dodělat, podobné Honoré de Balzacovi, některé postavy se taky objevují ve více příbězích
  - součástí román Zabiják, román Nana

7.2 Guy de Maupassant

- narozen do zajištěné rodiny, matka šlechtice, takže taky šlechtic
- byl na nějaké církevní škole, tam se mu nelíbilo a neměl proto rád církev, pak studoval na lyceu a pak práva
- prvně nechtěl psát pod svým pravým jménem
- měl syfilis, ke konci života měl deprese, halucinace a pokusil se o sebevraždu, dožil v léčebně
- romány a povídky, významný román Miláček (o šarmantím muži šplhajícím mezi spol. vrstvami), kvanta povídek, např. Kulička, Muška, Dítě

8 Rusko

AAAAA

9 Henry/ik

9.1 Henryk Sienkiewicz

- 1846-1916
- Polák, šlechtic, ale chudý
- začal studovat medicínu, pak přešel na filosofii
- věnoval se literatuře, především historické próze – studoval, poté i psal
- cestoval, 3 roky strávil v USA což pro něj bylo velmi inspirativní
- psal především pro dospělé, napsal ale i jeden dobrodružný román pro mladší Pouští a pralesem – dobrodružný příběh dvou dětí, v době stavby Suezského průplavu, 14letý Polák Staš, 8letá Angličanka Nela, jejich otcové pracují na té stavbě, byli uneseni – pokus za ně získat výměnou nějakého vězně, oni se ale díky Stašově důvtipu osvobodit, ale ocitnou se v divočině (poušť, prales) a snaží se nějak přežít, nakonec se zachrání; i zfilmováno
- historická próza Křižáci – období bojů Poláku proti Německým rytířům, motiv národního uvědomování
- románová trilogie Ohněm a mečem, Potopa, Pan Volodyjovski – historie 17. st., boje mezi Poláky a ukrajinskými kozáky
- stěžejní román Quo vadis? – děj ve starověkém Římě za vlády Nerona, zpracovává téma nástupu křesťanství

9.2 Henrik Ibsen

- 1828-1906
- Nor, dramatik
- většinou dodržoval jednotu času, místa a děje, nicméně konflikty mezi postavami odhaluje retrospektivně a minulost postupně vyplývá na povrch (skrz dialogy) a divákovi se tak skládá mozaika toho, jako minulost ovlivňovala životy jednotlivých postav
- jeho psychologie postav je docela výrazná, proniká hluboko do nitra postav, často ukazuje, že realita bývá jiná, než vypadá na první pohled
- neváhá ve svých dílech zničit to, co vypadá jako pozitivní, dobré – až smrt, nebo postavy dojdou k poznání toho, že co si mysleli co je ideální opravdu není
- drama Divoká kachna – hra je protknuta symboly, rodina chová na půdě divokou kachnu, kterou zachránili, přenesli ji ale do umělého prostředí, ta kachna tam žije, ale nepřírozený život – jakýsi symbol spoutanosti, nesvobody člověka, symbolem přetvářky (dělá se, že je to ideální prostředí, ale není) úkoly: přečti to, pochop to, zapamatuj si to
- drama Nora (popř. Domov loutek, Domeček pro panenky) – žena žije v šťastném manželství, mají děti, její manžel má nějakou chronickou nemoc, měl by se léčit, ale oddalují to, ona mu přispívá a vyrábí tedy vánoční ozdoby, ale on by měl jet teď, takže žena získává peníze podfukem (nějaký bankovní podvod), věří je získá a brzo vrátí, dřív než k tomu dojde se na to ale zjistí, manžel ji označí za nesvéprávnou, nedovolí jí vidět děti atd., „ona si uvědomí, že není součástí jeho života, ale je jen nějaký doplněk“, rozhodne se, že takhle ne a odchází od manžela, tedy i definitivně od dětí

Část IV

Česká literatura 2. pol. 19. st.

- prosazuje se realismus, stále ale i trochu romantické, liší se autor od autora
- revoluční rok 1848, porážka revoluce, potom období 50. let., bachovského absolutismu, pro kulturu a literaturu to znamenalo docela přísnou cenzuru, bylo třeba si hlídat aby v textech nebylo něco protirakouského
- 60. léta určité uvolnění politiky a společnosti, méně přísná cenzura, Bach končí, 1861 vydaná ústava, 1867 rakousko-uherský dualismus, tedy Uhersko má daleko větší samostatnost, Češi ostrouhali

10 Májovci

- v roce 1858 vychází almanach (= sborník děl různých autorů) Máj, o něj se zasloužili především Jan Neruda, Vítězslav Hálek a Josef Václav Frič, přispěli do něj ale i další, např. Karolína Světlá – Máj, protože se inspirovali Máchou, vzdávali mu tímto hold
- májovci stavěli na Máchovi, ale i Erbenovi, překládali i zahraniční práce, např. Poea, Heineho, Huga
- máme realismus, takže se zabývali i různými soudobými sociálními problémy – postavení žen, podmínky dělníků
- necítili potřebu se odkazovat na historii, ale hledět do budoucnosti, celkově poměrně novátorští

10.1 Vítězslav Hálek

- 1835 - 1874
- především básník, ale i prozaik, dramatik
- ve své době známější než Neruda, dnes pro nás důležitější spíš Neruda
- ve své poezii psal témata, která byla lehčí, jednodušší, líbivější, jeho lyrika byla milostná a přírodní (zamilovaný, dlouho se snažil o dívku), líbivé četivé verše, byl oblíbený
- sbírky básní Večerní písně, V přírodě
- dále psal povídky, např. Muzikanstka Liduška – dívka, která se má vdát proti své vůli, což se stane a ona se z toho zblázní
- jeho hra Král Vukašín – ze srbských dějin, hrál se jako premierové představení při otevření Prozatímního divadla r. 1862
- AAAAAAA

10.2 Jan Neruda

- formuluj hlavní myšlenku, do jakého žánru přiřadíš a proč – chytrý, co bojuje s hloupostí se zblázní, epigram
- na jaké kompozici je báseň založena, jakou syboliku básně obsahuje – paralelismus, kytky rostou podle emocí, povaha
- AAAAAAA

10.3 Karolína Světlá

- 1830 - 1899
- rodným jménem Johanna Rottová, do vlasteneckých kruhů ji přivedl manžel, až už vdaná zamilovaná s Nerudou
- nejdříve psala povídky z pražského prostředí, např. Černý petříček, pak psala romány (už pod pseudonymem – Světlá pod Ještědem) – říká se jim ještědské romány (odehrávají se v té oblasti)
- jeden z těchto románů je Frantina – žena se zamiluje, muž ji miluje, vezmou se, ona je starostka a řeší mezitím loupeže, přijde na to že za nimi je její snoubenec, takže ho zabije (protože by ho nemohla vydat, ale nemohla by s ním žít)
- další je Kříž u potoka – Eva se provdá za muže, který je z rodu, který má být prokletý, že žádné manželství není šťastné a přestože jejich manželství začíná dobře on začne pít, ji bít, začne se sbližovat s jeho bratrem, on jí nabízí aby s ním odešel a začali jinde, ona to neudělá, protože manželství je posvátné a tím zlomí tu kletbu, její manžel se vzpamatuje
- tyto dva romány podobné – moralita ženských hrdinek, jednodušší psychologie postav, prvky tajmena, dobrodružství, ženské hrdinky mají dilema – aby byly šťastné, musí porušit morální pravidla, ale ony to nikdy neudělají (reference na její život – Neruda)

10.4 Jakub Arbes

- 1840 - 1914
- především známý pro svá romaneta – novely, které se točí okolo nějaké záhady, která je nakonec vyřešena rozumem a vědou
- např. Etiopská lilie – udělá matematický objev, pak zalísuje kytku, kterou mu poslal kamarád, další den nemůže nikde najít, po dlouhé době ho najde jako papír, do kterého zalisoval kytku
- nebo Newtonův mozek – příběh dvou kamarádů, kteří od dětství milovali eskamotérství (hokus pokus), jeden se dá na vojáka, druhý dělá něco jiného, ten první se zúčastní bitvy u Hradce Králové, druhému přijde zpráva, že padl, má ho dojet identifikovat, ale nachází ho živého, ten první kamarád mu vypráví, že upadl do bezvědomí, že na něm udělali pokus a vyměnili mu mozek za Newtonův mozek, vymyslí stroj času a zbytek spoilovat nebudeme, celé vlastně doopravdy společnost moment
- dále Dábel na skřípci, Svatý Xaverius

11 Ruchovci

- r. 1868 skupina spisovatelů vydává almanach Ruch ku příležitosti položení základních kamenů Národního divadla
- přírodní lyrika, milostná lyrika, ale i milostné příběhy, dále žalozpěvy/elegie s vlasteneckým podtextem
- tento almanach inicioval Josef Václav Sládek (my ho ale považujeme za lumírovce)
- ti, kteří s tímto almanachem souzněli založili tzv. školu národní – důraz na vlastenectví, umění má sloužit aktuální společenské potřebě (v tomto případě nejčastěji vlastenectví), jestliže má umění takto sloužit, podle toho mají být tvořeny i postavy, které by měly být pro čtenáře určitým vzorem postavy typizované
- sem patří Svatopluk Čech, dále Eliška Krásnohorská – novinářka, spisovatelka, psala libreta pro opery, taky Karel Václav Rais, Alois Jirásek

11.1 Svatopluk Čech

- - 1908
- próza i poezie, lyrika i epika
- hodně a rád cestoval, procestoval velkou část Evropy
- z poezie a lyriky
  - sbírka Písně otroka – rozsáhlá skladba, ve které převažuje lyrika s drobnou epikou, vychází z Afriky, děj je v Africe, je to na plantážích, které patří bělochům a otroci zpívají písně, ve kterých vyjadřují smutek nad svou situací a touhu po svobodě, patrná alegorie pro českou touhu po svobodě
- z epiky (prózy i poezie)
  - satirický epos Hanuman – v asijské mytologii opičí král, tady tedy opičí národ, který se snaží napodobit lidi, vlastnosti, které z toho vyházejí a celkový národ je poměrně ztřeštěný, autor karikuje českého měšťáka, začínají se pak oblékat, přestávají skákat po stromech, atd., celkově kritika českého člověka, který se „rád“ opičí po zahraničních, což se mu nelíbí
  - cyklus povídek Ve stínu lípy – epika s drobnými lyrickými pasážemi, příběhy, které si vykládají vesničané ve stínu lípy večer, sejdouce se na lavičce (připomíná trochu Dekameron), příběhy satirické, s nadsázkou, často humorné
- z prózy a epiky
  - tzv. broučkády – romány Pravý výlet pana Broučka do Měsíce a Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století (viz Janáček) – Matěj Brouček typický český měšťák, takový „obraz českého pivního vlastence“, rád si posedí s kamarády u piva a to je také vysvětlení jeho příběhu – Brouček se „zkáruje“ do němoty, tyto příběhy jsou jeho sny, vize a představy, jeden výlet je mezi Měsíčníky, setkává se zde, mluví velmi uhkazeně, jemně, Čech si tady trochu dělá srandu z lumírovců, druhý výlet je do dob Husitů, mezi těmi Husity mýá plnou pusou řečí o své udatnosti, jak bojovat atd., ale když se má opravdu bojovat tak se jako zbabělec schovává

12 Lumírovci

- podle časopisu Lumír
- časově asi stejně jako Ruch
- tvořili tzv. školu kosmopolitní – hlavně estetika, autor má právo na vyjadřování, které si sám zvolí, má právo na tvorbu takových postav, které si zvolí, ideje v díle nemusí mít nějaký vyšší cíl
- představiteli Josef Václav Sládek, Julius Zeyer a Jaroslav Vrchlický
- umění pro umění (parnasismus – Parnas, kde sídlí múzy) – nesmírně důležitá forma při překladu
- překládali, snažili si převést i formu jazyka
- na přelomu 70./80. let se skupiny čím dál víc dostávaly do sporů
- obě dvě skupiny patetické, sentimentální, novoromantické, psaly např. balady, romance

12.1 Josef Václav Sládek

- 1845 - 1912
- především básník, někdy se mu říkalo „básník vesnice“ – volil venkovských motivů
- studoval přírodní vědy, pak se rozhodl vydat na cestu do USA asi na dva roky, tady se naučil výborně anglicky – překládal (např. Shakespearea), získal spoustu zkušeností, obdivoval jejich fungování společnosti, formu vlády, ale odsuzoval zacházení s původními obyvateli
- Sládkova metoda – snažil se překládat tak, aby seděla i forma, když to ale nešlo dával přednost obsahu
- sbírka Jiskry na moři – sbírku psal pod vlivem cesty do USA, daleko více jsou v ní smutné tóny, protože mu umřela manželka při porodu dítěte, o dítě taky přišel (pak se oženil znovu, ale později)
- sbírky Selské písně a České znělky (většinou vydávány spolu) – Selské písně ukázka venkovské poezie, oslavy venkova, básně inspirované lidovou tvorbou a podle Sládka je drobný sedlák nositelem dobrých vlastností českého národa, idealizuje venkov, České znělky příležitostné básně, které reagují na nějakou aktuální situaci, víra v dobrou budoucnost, demokracii, svobodu
- taky autor poezie pro děti

12.2 Julius Zeyer

- finančně dobře zajištěn, mohl si dovolit psát a cestovat, cestoval hodně
- zájem o mytologii, staré mýty a pověsti se ve své literatuře snažil oživovat, mytologie různé ze světa
- v jeho tvorbě ideál, ke kterému je snaha směřovat – novoromantismus
- čerpá motivy ze středověku, které vnímá jako dobré období, obdivoval sílu přátelství, sílu rytířských ctností
- Román o věrném přátelství Amise a Amila – dlouhé, složité, pro Literákovou kontroverzní – jeden z nich zachrání toho druhého před valkýrou, která byla jeho ženou, musí ho zachránit tím, že obětuje krev své děti a on to udělá, pak ale i děti žijí
- Radúz a Mahulena – scénická pohádka, Mahulena byla prokletá ženou, která chtěla Radúze, on na ni zapomněl, ona se promění ve strom, ale Radúz je ke stromu přitahován, jeho matka chce strom porazit, ...

12.3 Jaroslav Vrchlický

- ve tvorbě se projevují snad veškeré lidské city a vášně
- náměty čerpal i z mytologie i z cizích zemí, dokonce i z fantazie
- velmi důležitá forma, často překládal, jeho metoda byla, že vždy musí zachovat formu, ne nutně obsah
- doted' živé jeho básně milostné, používají je oddávající při oddávání
- poezie o významu velkých dějinných okamžiků Zlomky epepeje – víc basnických sbírek dohromady, není to úplně chronologické, i mytologie, cizí i naše historie, básně lyrické, lyricko-epické až epické
- Noc na Karlštejně

Část V

Realismus a naturalismus v české literatuře

- neco pomoc

13 Historická tematika

- populární v dobách NO, u ruchovců i lumírovců (Zeyer), v romantismu poměrně příkrášlovaná
- v době 80. let 19. st. je historická tematika podrobena většímu výzkumu, ověřování faktů a díla s historickou tematikou se dají považovat za realistická

13.1 Alois Jirásek

- 1851 - 1930
- vystudoval dějiny na FFUK a byl i učitelem dějepisu
- zajímala ho období tři – husitské, pobělohorské a období NO
- zdatně popisoval velké kolektivní scény např. bitvy, velice živě reálně až naze a surově
- v dílech se snažil zachytit národního ducha a někdy tomu děj podléhal, měl jasno, která strana je „ta správná“
- postavy zploštělé, stojí na svých stranách, zachovává většinou typizaci postav
- tvorba
  - Filosofská historie – kratší prósa, děj kolem roku 1848, o nadšení studentů filosofie pro ideály revoluce
  - Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo – trilogie románů s husitskou tematikou, jednotlivě počátek, vrchol a doznívání husitství, platí tady obecné charakteristiky jeho děl
  - Temno – doba pobělohorská, děj se odehrává zhruba 100 let po Bílé hoře, po rekatolisaci, příběh lásky protestantky a katolíka, „je to tak nějak dané“
  - Psohlavci – menší prósa (kratší román (lol)), o Chodech, kteří strážili česko-bavorské hranice, o Janu Sladkém Kozinovi, dostane se do sporu se šlechtou, která Chodům chtěla odebrat historická práva které měli, v čele šlechticů Lomikar, Jan Sladký nakonec odsouzen k trestu smrti, těsně před provedením je ta známá věta
  - F. L. Věk – pětidílný román z období NO, život a osudy Františka Ladislava, potkává se i s historickými postavami
  - Staré pověsti české – pověsti od praotce Čecha až...
  - dramatické báchorky Jan Hus, Jan Žižka, Jan Roháč, Lucerna

13.2 Zikmund Winter

- též učitel dějepisu
- jiný přístup než Jirásek, zásadními dějovými kulisami ne historické události, ale tyto události zásadně ovlivňují osudy a rozhodnutí jednotlivých postav, které těmito událostmi procházejí

- snažil se studovat jak lidé ve svých dobách opravdu žili – jak vypadaly jejich domácnosti, jejich oblečení, apod.
- dílo
  - Mistr Campanus – (asi) román, boj Campana (Campanuse?) o universitu, aby se nedostala do spárů jesuitů, v průběhu děje se setkáváme i s popravou 27 českých pánů
  - sbírka povídek Pražské obrázky, jedna z nich Rozina sebranec – nalezena na prahu kostela, umístil ji na vychování do jedné rodiny DÚ Č302 přečíst ukázkou a zjistit jak to je, soustřed' se na vypravěčskou rovinu a jak pracuje s formami řeči (přímá, nepřímá, nevlastní, polopřímá)

14 Venkovská tematika

- „teď už ten venkov nebude taková idylka“
- řeší se společenské poměry na vesnici, např. vnímání a dodržování tradic, víry a když je něco jiné, nové tak je to špatné; nebo majetkové poměry – velké sociální rozdíly na vesnici ať už majetkové (velkostatkáři, sedláci x bezzemci) nebo hierarchální (postavení žen), nebo např. domluvené sňatky, nemanželské děti

14.1 Karel Václav Rais

- 1859 - 1926
- velmi populární ve své době
- profesně učitel, řada postav v jeho dílech byli učitelé
- nejčastěji psal o Podkrkonoší a o Vysočině
- zaměřuje se na výše popsané problémy, především pak mezigenerační soužití, domluvené sňatky
- výrazně se zaměřuje na psychologii postav
- knihy povídek Výminkáři – mezigenerační soužití, Potměchuť – nitro zlého člověka, často rozvráceno sobectvím, vášněmi, oni si s tím neumí poradit; často se to dědí v rodině (velmi naturalistické), naproti těmto ale i dobří lidé
- humoristický román Pantáta Bezoušek – založen na komice mezi městem a venkovem, Bezoušek je sedlák, který přijíždí do Prahy za svým synem a město nezvládá, je to vtipné, humorné, komické; dílo ne tolik kritické jako ostatní
- román Kalibův zločin – „venkovského balíka“ – dobráka Vojtu všichni šidí a pomlouvají (dokonce ho dostali i do vězení), on si stále myslí, že je to jen náhoda, všem odpouští, vzal se s nejkrásnější dívkou ve vsi, mají dítě a doufá, že bude mít pokoj, najednou ta jeho manželka dělá brikule,

14.2 Josef Karel Šlejhar

- povídka Kuře melancholik – chlapci umře matka, jemu to úplně nedochází, dojde mu to až nad matčinou rakví, on z toho dostane depresi (?), protože matka byla jediná kdo o něj pečovala (ještě stará služebná), kdo ho skutečně milovala; otec si najde macechu (a ona si přivede vlastní služebnictvo, takže bybye) a té na chlapci vůbec nezáleží; jméno protože chlapec se ujme kuřete mrzáka, zvyknou si na sebe jsou rádi, že mají jeden druhého

14.3 Karel Matěj Čapek-Chod

- novinář
- výrazná ironie, až sarkasmus, jeho pohled na skutečnosti přechází až v grotesku – vyhozené až přehnané až úsměvné
- román Jindrové – otec a syn Jidřich, syn se narodil otci ve velmi mladém věku (17), otec syna nevychoval – matka (i se synem odjeli pryč), pak se ale najdou a sblíží se; syn musí do války a tam umře, jeho milá je smutná, pak žije s otcem, protože jí připomíná syna, syn se ale vrátí, tohle všechno zjišťuje (otec a dívka mají dítě, dají se dohromady ale syn a dívka a spolu chtějí vychovávat to dítě, dívka ale při porodu umře)
- román Kašpar Lén mstitel – příběh mladého muže co žije v podnájmu, zamiluje se navzájem s dcerou nájemců, Kašpar ale musí na vojnu a neví co se děje; jak se vrátí zjistí, že se nemá kam vrátit protože pan nájemce umřel, nakonec najdou děvče jako „zaměstnankyni bordelu“ (protože byli chudí, nájemce kradl jídlo, okradený chtěl po dívce „službu“ za to, že to neřekne, ale řekl do a tatínek se šel zabít)

14.4 Vilém Mrštík

- bratr Alois, chudá rodina, ale dbají na vzdělání
- žil na Moravě, pět let v Praze, několik cest do zahraničí
- bouřlivák, bohém; spáchal sebevraždu
- román Pohádka máje – toto v knižním vydání velice lyrické; student z města Ríša se zamiluje do Helenky někde na prázdninách, prvně to bere lehce, nakonec ho to chytne, vezmou se – v časopisovém vydání to končí scénou po letech, kdy je z páru protivný maloměstský pár, to se lidem nelíbilo a v knize toto není, román je až impresionistický
- román Santa Lucia – hrdina má obrovsky idealisované představy o Praze, celé dílo je retrospektivně – Jiří Jordán vypráví jako nemocný o svých studentských letech, prvně v Brně (na Jarošce) kde se mu nelíbí, pak jde do Prahy – jako talentovaný ale chudý student se neprobije nemá na topení, jídlo; onemocní TBC a umře – kritika městského prostředí – měšťáky nezajímá, že nemá na jídlo, na topení, Jiří postupně přichází o iluze
- jako pomocník Aloisovi románová kronika Rok na vsi –
- s pomocníkem Aloisem drama Maryša – námětem případ v Těšanech, nikdo ale neumírá; viz rozbor

Část VI

Národní divadlo

- historický vývoj divadelnictví u nás
  - počátek - konec 14. st. – divadlo je spjaté s církví, hraje se v kostelech, hrají se výjevy z bible, života INRI, např. o Velikonocích, vánocích, postupně sem začínají pronikat světské prvky, nedrží se to té bible, přestalo se to líbit církevníkům takže je vyhodili z kostela, jsou před kostelem, na náměstí, na tržišti, snaží se, aby to bylo zajímavé zábavné, např. Mastičkář
  - 15. st. - 18. st. – Matěj Kopecký (cestovní loutky), Jan Ámos Komenský (škola hrou), 3. třetina 18. st. - divadla Bouda (Václav Thám – historie), Stavovské (v neděli odpoledne česky, též Nosticovo, premiéra Dona Giovanniho, premiéra Fidlovačky), V Kotcích (první hra „v češtině“ – německý překlad)

- 1. pol. 19. st. – Václav Kliment Klicpera, Josef Kajetán Tyl
- 2. pol. 19. st. – máme myšlenku Národního divadla, máme u něj Prozatimní divadlo
- 70. a 80. léta – tzv. generace Národního divadla = tvůrci, výtvarníci, ale i dramatici a skladatelé, kteří stáli u zrodu, výstavby, výzdoby a otvírání divadla
- 1868 – položení základních kamenů ND
- červen 1881 – slavnostní otevření Národního divadla Smetanovou operou Libuše
- v srpnu divadlo vyhořelo
- září 1883 – znovuootevření divadla (znovu Libuší)
- architekti Josef Zíték (původní), Josef Schulz (obnovené)
- sochaři Bohuslav Schnirch (trigy), Josef Václav Myslbek
- malířská výzdoba Františka Ženíška (první opona), Mikoláše Alše (múzy, lunety), Vojtěcha Hynaise (nová opona)
- dramatik Ladislav Stroupežnický
  - dramaturg ND
  - veselohry s historickými náměty
  - Naši furianti – veselohra (až fraška), život v jihočeské vesnici, realistický pohled na společnost, dějem spor o posici ponocného
- dramatická Gabriela Preissová
  - tématem osudy žen na venkově, Slovácko, tvořila i novely, povídky a romány, odborné statí o Slovácku, o Korutanských Slovanech
  - Gazdina roba (– žena) – švadlena Eva opustí svého muže (nezavolal lékaře jejich dceři, protože byl jiného vyznání) a odchází s ženatým milencem Mánekem, který má práci v Rakousku – dělá tam správce statku při žních, zjistí se to, dopadá to špatně
  - Její pastorkyňa (– schovanka) – mlynářka Kostelnička má schovanku Jenůfu, Jenůfa otěhotní se Števem, ten ji ale nechce, veze si bohatší děvče, Kostelnička to vyřeší tak, že Jenůfu schová, říká, že odjela a až se dítě narodí tak vymyslíme, kde se dítě vzalo – Jenůfě ale před porodem není dobře, Kostelnička ji něco uvaří, ona upadne do bezvědomí, porodí a ani neví jak, Kostelnička řekne, že dítě při porodu zemřelo, doopravdy jej ale Kostelnička zabila, pak se na to přijde, pro Jenůfu

Část VII

Světová literatura ve 2. pol. 19. st. a na přelomu 19. a 20. st.

- literární moderna – souhrnné označení pro umělecké směry, které odbočovaly od toho většinového (realismus, naturalismus)
- parnasismus – umění jen za účelem estetiky, bez vyšších cílů (Parnas – pohoří, kde sídlí músy), kladou velký důraz na formu

- impresionismus – zachycuje náladu, atmosféru okamžiku, výsledkem je přenést, vyvolat dojem, obrazy neostré, jako barevné skvrny, barvy a pocit z barvy hraje velkou roli (Claude Monet, Auguste Renoir, Antonín Slavíček), v literatuře hodně líčivé – subjektivní popisy s květnatým jazykem (obraznými pojmenováními, slovní zásobou), v poezii zvukové prostředky (eufonie, onomatopoeia) (Paul Verlain, Antonín Sova)
- symbolismus – polemizují nad tím, že s obrovským vědeckým pokrokem to vypadá, jakoby byl celý svět vysvětlitelný, oni to vidí jinak, snaží se v dílech zachycovat skutečnosti s hlubším, skrytým, dalším významem (symboly), častěji je symbolismus v poesii a lyrice, v ostatních ale též, v lyrice se hodně uplatňuje verš volný, až se stírá hranice mezi poesii a prósou, čtenář si dílo dotváří fantasií (Otokar Březina, Paul Rimbaud)
- dekadence – než umělecký sloh spíš životní styl, vychází z tzv. „nálad přelomu století“ – s velkým technickým pokrokem má být lidem lépe, tak se ale neděje, z toho pramení smutek, skepse, rozčarování, pocit bezvýchodnosti, s tím je spojena dekadence – úpadek, ve smyslu úpadku mravního – bohémská společnost (nemá smysl se snažit, žít podle toho jak se člověku chce), z toho vychází individualismus – důraz na jedince, rozpor individuum x celek, v tomto případě oproti romantismu se ale individuál nėsnaží společnost zlepšovat, nemá ty cíle romantika, taky volí východisko útekem, a to do minulosti, symbolismu nebo např. do tabuisovaných témat – ateismus (až satanismus), erotika; ve jménu umění může být člověk i nemorální (Oscar Wilde, Karel Hlaváček)
- prokletí básníci – básníci, kteří odmítali společenské formy, žili dekadentně, odmítali a zesměšňovali mravní pravidla, utíkali od svých rodin, od povinností, hodně absintu, třeba i drogy, menší zločiny, bořili tabu, např. homosexualita
  - Charles Baudelaire (1821-1867) – vyhozený ze střední krátce před maturitou, pak cestoval, byl to bohém, literární kritik, překládal, onemocněl a ochrnul, tvorba na pomezí parnasismu a symbolismu, zpočátku usiloval o perfektní formu, postupně rozvolňoval a mířil k symbolismu, nejznámější sbírka Květy zla – obsáhlá sbírka básní, některé z nich musel ještě vyřazovat protože ho za ně soudili, dochází k závěru, že člověk nemůže dosáhnout štěstí, ale lze se mít dobře útekem do vzpomínek, umění, sbírka lyrizované prósy (někdy i rytmiizované, až do poesie) Malé básně v próse
  - Paul Verlaine (1844-1896) – zezáčátku ještě parnasista, sbírky básní Galantní slavnosti a Saturnské básně, napsal esej o prokletých básnících, sbírka básní Písně beze slov – pod vlivem Rimbaudovy poetiky („nejniternější sbírka“), až impresionismus, symbolismus, volnější verš, po Rimbaudovi sbírka Moudrost – ovlivněna nalezenou vírou v Boha po pobytu ve vězení
  - Arthur Rimbaud (1854-1891) –
  - Walt Whitman (1819-1892) – Američan, nebyl moc oblíbený mezi čtenáři, ale mezi ostatními básníky, básně dle něj důležité protože stimulují mozek, celoživotně dotvářel sbírku Stébla trávy, když ji vydal poprvé měla 12 básní, v posledním vydání za jeho života bylo básní asi 400, psal volným veršem a způsob jeho psaní se ostatním jevil jako inspirativní, řetězil motivy (viz pásmo)
  - Oscar Wilde

Část VIII

Česká moderna

- Antonín Sova (1864-1928) – tvořil v duchu impresionismu i v duchu symbolismu, impresionistické sbírky básní Květy intimních nálad (báseň U Řek), Z mého kraje, Soucit i vzdor, symbolistické Vybouřené smutky (naštvaný z: vložte problém přelomu 19. a 20. st., utíká do samoty), Údolí nového království

(lyrický subjekt se vrací do společnosti a chce ji zlepšit, naděje na zlepšení), Ještě jednou se vrátíme (báseň Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy?)

Část IX

Anarchobuřiči

- Viktor Dyk
- František Gellner
- Fráňa Šrámek – poezie, próza (impresionistický román Stříbrný vítr) i drama (Měsíc nad řekou), antimilitarismus až pacifismus (báseň Raport), milostná poezie (sbírka Splav)

KONEC jdi na disk

15 Surrealismus

- surrealismus – nadrealismus
- Guillaume Apollinaire
- kromě toho co je ovlivňováno rozumem je i něco nad tím, něco co člověk rozumem nepojme a nevysvětlí a co se dá objevit tehdy když člověk rozum odbourá – pomocí omamných látek, meditace, silných emocí, spánku - snění, hypnózy – surrealisté chtěli zkoumat lidské podvědomí
- tvůrci ze začátku experimentovali se vším výše uvedeným, zážitky a obrazy z těchto stavů se snažili různými způsoby zapisovat, postupně se do toho dostali, už se nemuseli vypínat aby to bylo surreální
- malíři Salvador Dalí, Louis Aragon, filmový režisér Luis Buñuel
- v literatuře se projevuje: užívání metod uvedených výše, volné sledy myšlenek, těžko dešifrovatelné pro čtenáře
- toto samozřejmě nefungovalo např. u románu

16 Ostatní

- civilismus – oslava techniky a všeho co usnadňuje život
- vitalismus – oslava zdravého životního stylu, života, radosti ze života, životní energie
- naturismus – oslava přírody
- unanimismus – víra ve spojení lidských duší v jednu, ve smyslu toho, že když se opakovaně schází lidé tak se začnou navzájem ovlivňovat tak, že vzniká nějaký duch (pro ně duše) kolektivu
- pragmatismus – myšlení a poznání by mělo sloužit praktickému užitku, důležité je tedy to, co je prospěšné, v literatuře to, co je pro jednotlivce cestou k cíli nemusí být pro jiného člověka cestou k cíli, nelze si myslet, že existuje jediná správná cesta, neexistuje jediná pravda, u nás se tím hodně zabýval Karel Čapek
- marxismus – levicový směr, který se původně zabýval ekonomikou, Marx zdůrazňuje množství neduhů kapitalistické ekonomiky, v literatuře se píše o vrstvách dle Marxových teorií a jak si žijí, jaké jsou mezi nimi rozdíly

- secese – umění, které se snaží reagovat nějakým protikladem k pře– modernímu světu, který je orientován na výrobní produkci, protipol se má konat nějakým zdůrazněním přírody, důležitosti přírody pro člověka a to i v městském prostředí, projevuje se to v architektuře ale i v užitkových předmětech, měla se promítat – floralní motivy, např. Alfons Mucha, v literatuře propojeno s naturismem
- akméismus – proti alternativním proudům, alternativa neoklasicismu v Rusku, stylová čistota, přesné vyjadřování, jasná kompozice, zdůrazňování intelektu na úkor citu
- dadaismus – Tristan Tzara – směr který absolutizuje náhodu – tzn. ti, kdo tvoří v duchu dadaismu říkají, že náhodné prvky hrají důležitou roli aby vzniklo umělecké dílo dále říkají že dalším základním kamenem uměleckého díla je hravost určité spojování zdánlivě nespojitelného, tento směr vznikl jako reakce na wwi, Tzara prý když měl v hlavě myšlenku dadaismu tak si řekl potřebuju pro to najít název, takže si vzal encyklopedii, tu otevřel na náhodné stránce, a náhodně vybral slovo – dada, což je ta koňská hlava na tyčce se kterou hraješ koně, tvořil tak že si rozstříhal noviny, pak náhodně vybral pár slov a z nich skládal větu

17 Autoři

- Christian Morgenstern (1871-1914) – Vídeňák, předchůdce dadaismu a surrealismu, autor, který tvořil tzv. nonsensovou poezii, jeho sbírka Šibeniční písně